

בעבודה זו נבקש לברר מה הייתה השפעתה של סגירת בתי הספר ברצועת עזה על ידי השלטון הישראלי על מעורבותם של ילדים ונערים בהפרות הסדר שכונו בדיעבד "האינתיפאדה הראשונה" (1987-1993). נבחן את הקשר ואת תהליכי הגומלין בין השתתפותם של תלמידי בתי הספר בהתקוממות לבין סגירת מערכת החינוך שננקטה כאמצעי לענישה קולקטיבית נגד המתקוממים שבתחילת המאורעות היו רובם ככולם צעירים, מרביתם קטינים. המניע לכתיבת העבודה מצוי בתמונה של ילדים מידיי אבנים בראשית האינתיפאדה הראשונה בעזה (ראה נספח מס' 1). בנוסף ניעזר בפרטים עיתונאיים ובמאמרים אקדמיים רלוונטיים. בראשית העבודה נביא סקירה היסטורית ממצה על האינתיפאדה הראשונה ובהמשך נעסוק בחלקם של הילדים בהתקוממות ובהשפעתה של סגירת בתי הספר על מעורבותם בה. מפאת קוצר היריעה, יובאו כאן עיקרי הדברים של הנושא שכשלעצמו לא זכה להתייחסות רבה במחקר בעברית. לכן, פנינו גם למאמרים אקדמיים באנגלית, מהם שנכתבו על ידי חוקרים ועיתונאים פלסטינאים.

האינתיפאדה ("התנערות" בעברית) הראשונה החלה באופן פתאומי ודרמטי ב-9 בדצמבר 1987 לאחר עשרים שנות כיבוש ישראלי בשטחי יהודה ושומרון ורצועת עזה. העילה לפרוץ המהומות הייתה מותם של ארבעה פלסטינאים בתאונת דרכים שאירעה בעזה בה היה מעורב נהג ישראלי. בתחילה נראו הפרות הסדר שפרצו ברצועת עזה והתפשטו לאחר מכן לשטחי יהודה ושומרון, כעוד גל של אירועים מקומיים מוגבלים בהיקפם. אבל, די מהר התברר לשלטון הישראלי המופתע וכמותו לראשי אש"ף שהופתעו גם הם שמדובר בהתקוממות גורפת, בה מעורבים רבים מתושבי השטחים, כולל ילדים. למעשה, צעירים וילדים הם שהחלו באירועי הפרות סדר שבהתחלה כללו בעיקר יידיי אבנים והצקה לכוחות הצבא הישראלי. הייתה זו התקוממות עממית, ולמתקוממים לא היה בשלב הזה נשק חם. הם השתמשו באבנים, בהבערת צמיגים ובצורות אחרות של הפרעה לכוחות הצבא הישראלי. החוקרים סבורים כי אפשרויות התגובה שעמדו בשל כך לרשות מדינת ישראל היו בעיקר אזרחיות ולא צבאיות-דהיינו עוצר ומעצרים וגזירות שונות שנועדו להקשות על חיי השגרה של האוכלוסייה ובכך לגרום לכך שלא תהיה פנויה להתקוממות.¹

ברצועת עזה החלו המהומות כאמור כאשר מוביל טנקים פגע בשוגג בשני כלי רכב פלסטינאים בשטח מחנה הפליטים ג'יבלייה וגרם למותם של ארבעה פלסטינאים. בעקבות התאונה שנחשבה על ידי הפלסטינאים כפעולה מכוונת נגדם התלקחו מהומות שהתפשטו אל כל מחנות הפליטים ברצועה וממנה אל שטחי יהודה ושומרון. ההתקוממות העממית כללה בתחילה כאמור יידיי אבנים ובקבוקי תבערה מתוצרת בית, שימוש בסכינים כנגד החיילים ולאחר מכן בשלב מאוחר יותר, גם שימוש באש חיה. נהוג לראות את הסיבה העיקרית לפרוץ המהומות כהצטברות של תסכול כתוצאה מחיים תחת שלטון כובש לאורך שנים רבות, כמעט שנות דור. לא זו בלבד, השלטון הזר היה עם שהשתייך למחנה הכופרים על פי האסלאם ואשר התייחס לאוכלוסייה המקומית בהתנשאות ולעיתים אף באלימות, בגסות ובהתעמרות. הכיבוש גם דיכא את השאיפה לזהות לאומית ולהגדרה עצמית של האוכלוסייה ושלל ממנה את זכויות האזרח הפוליטיות הבסיסיות כמו זכות הצבעה וקביעת סדרי עדיפויות בחיי היום יום שהן תוצאה של שלטון עצמי. כל זאת, בתנאי החיים הבלתי אפשריים של תושבי מחנות הפליטים ברצועה, על הצפיפות והתשתיות הרעועות שהיו בהם והמצוקה הכלכלית החריפה עקב אבטלה נרחבת, כשהוצב מול רמת חייהם של הישראלים שחיו קילומטרים ספורים ממחנות הפליטים ("קנאת הגגות האדומים") גרם לייאוש ולתחושת השפלה והצית רצון לשינוי ולמרד בשלטון הכובש.² גם תמיכה בינלאומית בעולם בשאיפות הפלסטינאיות להגדרה עצמית ולחופש תרמה לתחושת האוכלוסייה ברצועה שתביעותיה צודקות וכי יש צורך להתקומם נגד ישראל. האינתיפאדה הראשונה הסתיימה עם חתימת הסכמי אוסלו בשנת 1993 שחוללו תקווה לפתרון של קבע ולסיום הכיבוש. תקווה זו נכזבה בסופו של דבר עם פרוץ האינתיפאדה השנייה בשנת 1994.

האינתיפאדה זכתה להדהוד בינלאומי רב ומשאל פסקה, החלה גם ממשלת ישראל לחפש פתרונות ולהביא לסוף של הפרות הסדר והקורבנות משני הצדדים. כך החלו ניסיונות תיווך של ארצות הברית לדו שיח של ישראל עם אש"ף, לאחר שהם הציגו גם ממשלת ישראל, בשנת 1989 תכנית לפתרון הסכסוך. זה גרם להתכנסותה של ועידה בינלאומית במדריד בשנת 1991, ולאחר שינוי השלטון בישראל ועם עלייתה של ממשלת שמאל, החלו באוסלו בירת נורבגיה, שיחות לא רשמיות בין ישראל לבין הפלסטינים אשר הסתיימו ב-13 בספטמבר 1993 בהסכמי אוסלו שהיו מעין הצהרת עקרונות על שלטון עצמי פלסטיני, אוטונומיה כפתרון

¹ ישעיהו פולמן, סיפורה של גדר ההפרדה: האומנם הפקרת חיים? (ירושלים: כרמל, 2004), 45-46.

² Sonja Karkar, "The First Intifada 20 Years Later," *The Electronic Intifada*, December 10th, 2007, accessed Sep. 27th, 2020, <https://electronicintifada.net/content/first-intifada-20-years-later/7251>

זמני, שלאחריה יתנהל משא ומתן על פתרון של קבע. עם חתימתם של הסכמי אוסלו, תמה האינתיפאדה הראשונה שבדיעבד הסתבר כי השפיעה באופן קריטי על חיי היום יום ברצועת עזה מצד אחד ועל העם הפלסטינאי והמשך דרכו הפוליטית מצד שני.³

ההתקוממות הייתה כאמור עממית, והיא כללה אנשים מכל שדרות האוכלוסייה ברצועת עזה. אולם, רב ומרכזי היה בה חלקם של ילדים, גילאי בית ספר יסודי ותיכון שהשתתפו באופן פעיל בכל פעילויות המרד וההצקה לחיילי צה"ל וכאמור היו אלה שהחלו אותן. מעיון בנתוני ההרוגים באתר [בצלם](http://www.btselem.org) עולה כי במשך האינתיפאדה הראשונה נהרגו 245 קטינים בידי כוחות ישראל, לעומת 54 קטינים שנהרגו במשך האינתיפאדה השנייה.⁴ יש סיבות שונות להבדל במספרים, אך לענייננו, מספרם הגדול של הילדים שמצאו את מותם תוך כדי השתתפות בהתקוממות מראה עד כמה הם היו מעורבים בה.

התמונה אליה התייחסנו לעיל, בה נראים ילדים מיידים אבנים בתחילת האינתיפאדה השנייה מדגימה יותר מכל תיאור מילולי את השתתפותם של הילדים בהתקוממות. כל הדמויות שנלכדו בצילום של אירוע היידי, הן כצופים והן כמשתתפים פעילים הם ילדים ונערים. זו הייתה המציאות בכל אירועי הפרת הסדר בתחילת האינתיפאדה הראשונה. ההתקוממות שהחלה כהתפרעויות של ילדים וצעירים זורקי אבנים התפתחה והובילה בהמשך להקמת "תנועת המאבק האסלאמי" – חמאס – בראשות שיח' יאסין. האינתיפאדה הובלה בידי צעירים תושבי הרצועה שהחליטו לקחת את גורלם בידיהם ולא על ידי המנהיגות המסורתית של נציגי אש"ף בשטחים. רבים מהבוגרים שבהם ריצו תקופות מאסר בישראל והתמיכה העממית בהם הפכה אותם לדמויות מוכרות ונערצות. הם צמחו למנהיגים מקומיים שבכוחם היה לסחוף אנשים רבים לפעולות נגד השלטון הכובש. הקמת החמאס כהתפתחות ותוצאה

³ פולמן, סיפורה של גדר ההפרדה, 47-50.

⁴ "נתוני הרוגים באינתיפאדה הראשונה", [בצלם](http://www.btselam.org), גישה 27.9.2020.

https://www.btselem.org/hebrew/statistics/first_intifada_tables